

TÜRKİYE EL DOKUMA HALI YAYIN ATLASI

Ebru ÇATALKAYA GÖK*

ÖZ

Türkiye’de halı dokumacılığı tarihten süre gelen geleneksel yapıda devam etmektedir. Anadolu’nun birçok yerinde halılar hem ihtiyaçları karşılamak için, hem de satış amacıyla bir gelenek olarak dokunmuştur. Halılar dokunduğu yörenin koşulları ve etnografik özellikler nedeniyle farklılıklar göstermektedir. Böylece yörelerin kendine has renk ve bezeme özellikleri öne çıkmakta ve halı karakterini oluşturmaktadır. El dokuması halı ile ilgili yazılı kaynaklar araştırıldığında ekonomiden tıp bilimine kadar birçok farklı alanda çalışma yapıldığı görülmüştür.

Bu araştırmada literatür taraması yapılarak ve tablolar kullanılarak, Türkiye el dokuma halı atlası hazırlanmıştır. Çalışmada 1992 adet bilimsel araştırma yazılı ve dijital olarak taranmıştır. Ancak halı bölge adının doğrudan yer aldığı çalışmalar göz önünde bulundurularak bu sayı 559 adet’e indirgenmiştir. Bu doğrultuda 227 adet makale, 215 adet bildiri, 23 adet kitap ve 94 adet doktora, sanatta yeterlik ve yüksek lisans tezine ulaşılmıştır. Konu başlıkları halı ve şehir/ilçe isimleri ile sınırlıdır. Başlıklarında kırkittli dokuma gibi genel ifadelere yer veren çalışmalar ile genel bölge ismi veren çalışmalar kapsam dışı bırakılmıştır. Yayınlanmamış tebliğlere, yabancı kaynaklara yer verilmemiştir. Bu araştırmanın amacı; el halıcılığı alanında hiç araştırma yapılmamış yörelerin belirlenerek yeni çalışmalara rehberlik etmesidir.

Anahtar Kelimeler: *Geleneksel Türk Sanatları, Halı, Dokuma, Bibliyografya, Atlas*

* Araştırma Görevlisi - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi / Geleneksel Türk El Sanatları
e-posta: catalkayaebru@gmail.com/ORCID: 0000-0002-9746-8456
Makale Türü: Araştırma Makalesi / DOI: <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.121>
Makale Gönderim Tarihi: 08.04.2019 / Makale Kabul Tarihi: 14.06.2019

ABSTRACT

ATLAS PUBLICATION OF TURKEY'S HAND WOVEN CARPETS

Carpet weaving in Turkey has been continuing in its traditional structure shaped throughout history. In many parts of Anatolia, carpets have been woven as a tradition both meeting the needs and for sale. Carpets vary by the conditions and ethnographic characteristics of the region where it is woven. Thus, the distinctive color and pattern characteristics of the regions stand out and make up the carpet character. When the written sources related to hand-woven carpets have been searched, it has been seen that there are studies in many different areas from economics to medical science.

In this study, Turkey hand-woven carpet atlas was prepared by doing a literature review and using paintings. In the study, 1992 scientific studies, some of which were digital material, were scanned. However, this number was reduced to 559 by considering studies referring directly to the name of the region where the carpet was woven. Accordingly, 227 articles, 215 papers, 23 books, and 94 Ph.D., proficiency in arts, and master's theses were accessed. Titles of the studies are limited to the names of the carpet and the city/county. Studies that included general expressions such as Kırkitli weaving in their titles and studies that give the name of the general region were excluded from the study. Unpublished papers and foreign sources were not included, either. This study aimed to determine the regions that have never been studied in the field of hand-woven carpeting and guide new studies.

Keywords: *Traditional Turkish Arts, Carpet, Weaving, Bibliography, Atlas.*

1.GİRİŞ

Halı dokuma sanatının köklerinin tarih öncesi dönemlere dayandığı bilinmektedir. Arkeolojik çalışmalara dayanılarak Orta Asya'dan Ön Asya'ya kadar yayılan bir kültür ürünü olduğu söylenebilir. "Oğuz lehçesinde yer alan "kalıng" (öncül im olarak kadına verilen çeyizlik armağan) sözcüğü zaman içerisinde ses değişimleri ile "kalı>halı" biçiminde önce Anadolu'da kentli Türkler tarafından kullanılmış daha sonrasında ise kırsal kesime yayılmıştır."¹

Anadolu Türk Halı sanatının öncüsü Pazırık halısıdır. Anadolu'da Bizanslıların yaşadığı çağda çeşitli teknikler ile düz dokuma yaygınlığı yapılmıştır.² Ancak Anadolu Selçukluları'nda düğüm tekniği ile Türk halı sanatında önemli atılımlar yapılarak yeni üsluplar doğmuştur. Osmanlı dönemi ise daha zengin renk ve desen gelişmeleri göstermiş ve dokunduğu bölgeye göre kişiliğini kazanmıştır. 16. yüzyıldan itibaren Türk halı sanatında, geometrik bezemeli halılar dışında ortaya çıkan çeşitli tiplerdeki halılar ile çok parlak bir devir başlamıştır.³ Klasik devir olarak tanımlanan bu halılar dışında yüzyılın sonuna doğru Osmanlı Saray halıları grubu ortaya çıkmıştır. Natüralist motiflerin hakim olduğu Saray halıları 17. yüzyılın sonuna kadar ihtişamını sürdürmüştür.⁴ Anadolu'da 17. ve 18. yüzyıldan itibaren Gördes, Kula, Ladik, Milas, Kırşehir, Mucur gibi ünlü halı merkezleri ortaya çıkmaya başlamıştır.⁵ Halılar geleneksel halk üretimi olarak küçük tipte seccade, sedir ve duvar halısı tipinde dokunmuştur. 19. yüzyılın yarısında Hereke'de açılan fabrika ile Saray halıları geleneğini devam ettirmiş, Cumhuriyet döneminde ise Sümer-

1 Fuat Tekçe, *Anadolu Türk Halıçılığı I*, Ankara, 1995, s.4-5.

2 Gönül Öney, "Türk Halı Sanatı II Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi", *Bilim Birlik Başarı*, Y.10, S.41, 1985, s.4.

3 Oktay Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2005, s.303-305.

4 Mehmet Önder, "Konuşan Türk Halıları". *Türk Kültürü*, C.III, S.29, 1965, s.342.

5 Bekir Deniz, "Osmanlı Devri Anadolu- Türk Halıları", *Bilim Birlik Başarı*, Y.11, Sayı 42, 1985, s.11.

bank'a katılmıştır.⁶ Sümer Halı A.Ş. öncülüğünde Hereke dışında Isparta, Bünyan ve Diyarbakır şubesi halı fabrikalarına bağlı halı bölge müdürlükleri bulunmaktadır.⁷ Batı'nın doğu mallarına olan ilgisinin artması ile ihracat amacıyla bu müdürlüklere bağlı halı üretim merkezleri kurulmuştur.⁸

Ülkemizde Karadeniz bölgesi hariç hemen hemen her tarafta bugün azalmış olsa da halıcılık yapılmaktadır. Cumhuriyet dönemi Türk halıcılığını ana hatlarıyla önce dört grupta ele almak mümkündür. Birincisi Osmanlı saray halıcılığının devamı olan Hereke halıları, ikincisi Batılı desen anlayışında tasarlanmış, ticari atölye halıcılığı; Isparta, Bünyan, Sivas halıları, üçüncüsü yerel halı tiplerinin atölye üretimi; Gördes, Kula, Bergama, Yahyalı, Kırşehir, Mucur, Lâdik, Ayvacık, Milas, Yağcıbedir, Döşemealtı, Niğde, Taşpınar, Sille halıları vb., dördüncüsü halkın kendi ihtiyacı için dokuduğu yerel halılar; Denizli-Çal, Adıyaman-Pişinik, Kahta ve Besni, Ağrı, Kars, Erzurum, Şanlıurfa, Gaziantep, Yunt Dağı, Beyşehir, Sivas-Şarkışla gibi Türkiye'nin hemen her yerinde dokunan halılar şeklindedir.

Halılara karakterize olmuş motif ve renkler yöreleri birbirinden ayıran önemli özelliklerdir. Kullanılan hammaddenin bükümü, kalitesi, renklerin nasıl boyandığı, düğüm sıklığı vb. estetik boyutlar ise dokunduğu bölgenin değerleridir.⁹ Bu nedenle Türk halıları dokunduğu yerin ve zamanın antropolojik, etnolojik ve etnografik değer belgelerini oluşturmaktadır. Bu değerler her yörede birbirinden farklı veya benzer özellikler yansıtmaktadır.

Araştırmada halı alanında yapılmış akademik çalışmalar göz önünde bulundurularak, Türkiye el dokuma halı atlası çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmada geçmişten günümüze kadar çalışılmış yazılı ve dijital kaynaklar incelenerek hangi yöreler ile ilgili ne kadar çalışma yapıldığı sayısal veriler ile belirlenmiştir. Çalışmada betimleme araştırma modeli kullanılarak 1992 adet bilimsel araştırma taranmıştır. Ancak halı bölge adının doğrudan yer aldığı çalışmalar göz önünde bulundurularak bu sayı 559 adet'e indirgenmiştir. Bu doğrultuda 227 adet makale, 215 adet bildiri, 23 adet kitap ve 94 adet doktora, sanatta yeterlik ve yüksek lisans tezine ulaşılmıştır. Konu başlıkları halı ve şehir/ilçe isimleri ile sınırlıdır. Başlıklarında kırkittli dokuma gibi genel ifadelerle yer veren çalışmalar ile genel bölge ismi veren çalışmalar kapsam dışı bırakılmıştır. Yayınlanmamış tebliğlere, yabancı kaynaklara yer verilmemiştir. Veri toplama aracı olarak daha önce çalışılmış olan bu araştırmalar incelenerek çizelge oluşturulmuştur. Elde edilen sayısal veriler ile hiç araştırma yapılmamış yöreler belirlenerek yeni çalışmalara rehberlik etmesi düşünülmüştür.

2.BÖLGELER ATLASI

Geleneksel el halıcılığı hakkında bilimsel toplantılarda sunulan sözlü bildirimler, makaleler, yüksek lisans, doktora ve sanatta yeterlik tez gibi bilimsel yayınlar taranarak oluşturulmuştur. Türkiye bölgelerinden Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu, İç Anadolu, Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz bölgeleri olarak yedi bölüme ayrılarak geleneksel halı bölgeleri derlenmiştir. Böylelikle hangi bölgede, hangi yöre ile ilgili, ne kadar, hangi bilimsel araştırmanın yapıldığı belirlenmiştir. Güneydoğu Anadolu bölgesinde; Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa, Doğu Anadolu bölgesinde; Ağrı, Elazığ, Erzurum, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Ardahan, Iğdır, İç Anadolu bölgesinde; Eskişehir, Kayseri, Kırşehir, Konya, Nev-

6 Önder Küçükerman, *Anadolu'nun Geleneksel Halı ve Dokuma Sanatı İçinde Hereke Fabrikası Saray'dan Hereke'ye Giden Yol*, Sümerbank, İstanbul, 1987, s.58.

7 Önder Küçükerman, *Batı Anadolu Türk Halıcılık Geleneği İçinde İzmir Limanı ve Isparta Halı Fabrikası*, Sümerbank, İstanbul, 1990, s.229.

8 Harun Ürer, *Haneden Ticarethaneye Batı Anadolu Halıcılığı (1836-1935)*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 2007, s.V.

9 Fahrettin Kayıpmez ve Naciye Kayıpmez, "Geleneksel Kültür Mirasımız Anadolu Türk El Halı ve Kilimleri". *Türkiyemiz*, Y.21, S.65, 1991, s. 52.

şehir, Niğde, Sivas, Yozgat, Aksaray, Karaman, Karadeniz bölgesinde; Bolu, Gümüşhane, Kastamonu, Marmara bölgesinde; Balıkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, İstanbul, Kocaeli, Ege bölgesinde; Afyonkarahisar, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak, Akdeniz bölgesinde; Antalya, Burdur, Isparta, Mersin'de yapılan bilimsel çalışmalar Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Bölgelere göre Ulaşılabilen El Dokuması Halılar hakkında yapılan bilimsel yayınların dağılımı¹⁰

	Plaka Kodu/Yer Adı	Yöresi	Kitap	Makale	Bilimsel Toplantı	Tez	Toplam
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	02. Adıyaman		-	-	1	-	1
		Pişinik	-	-	1	-	1
	27. Gaziantep		1	1	-	4	6
		Şirvan	-	-	2	-	2
	63. Şanlıurfa		1	-	-	-	1
		Toplam		2	1	4	4
Doğu Anadolu Bölgesi	04. Ağrı		-	1	-	-	1
		Doğubayazıt	-	1	-	1	2
		Taşlıçay	-	-	-	1	1
	23. Elazığ		-	-	-	1	1
		Kemaliye / Eğin	-	1	1	1	3
	25. Erzurum		-	-	4	1	5
	36. Kars		1	3	1	2	7
		Sarıkamış	-	-	-	1	1
	44. Malatya		-	1	-	1	2
		Akçadağ	-	1	-	-	1
		Daresen / Gökderen	-	1	-	-	1
		Doğanşehir	-	-	1	-	1
	49. Muş	Malazgirt	-	1	-	1	2
	62. Tunceli	Çemişgezek / Doğan	-	1	-	-	1
		Çemişgezek / Payamdüzü	-	1	-	-	1
		Pertek / Gülbahçe	-	1	-	-	1
	13. Bitlis		-	-	-		
	30. Hakkari		-	-	-	1	1
65. Van		-	-	-			
75. Ardahan		-	1	-	1	2	
76. Iğdır		-	-	-	1	1	
	Toplam		1	14	7	13	35

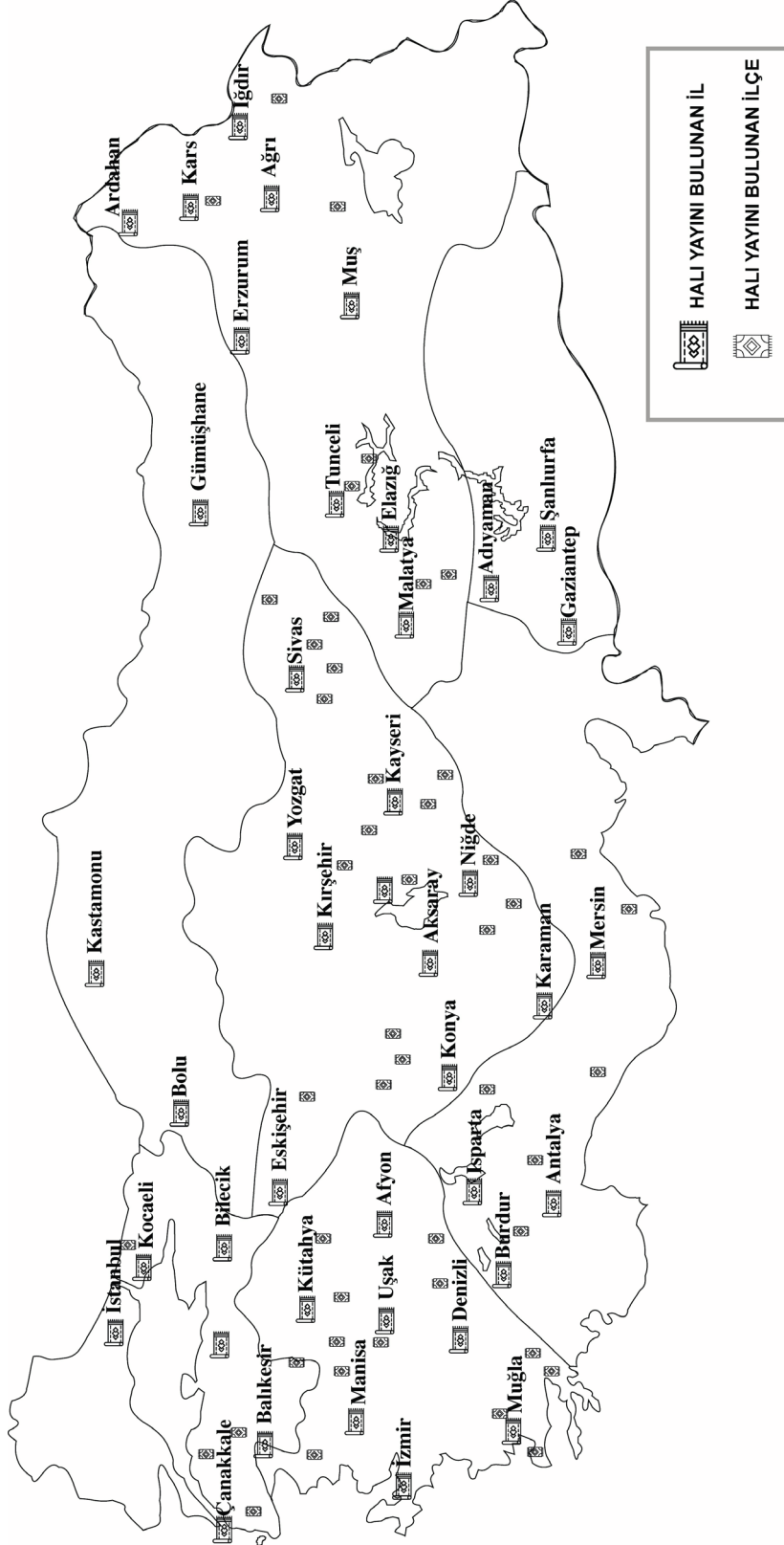
10 Bölgelere göre Ulaşılabilen El Dokuması Halılar hakkında yapılan bilimsel yayınlar listesi, AKM tarafından hazırlanan "Türk Halıcılığı" kitabında "Halı Bibliyografyası" başlığı ile yayınlanacaktır.

İç Anadolu Bölgesi	26. Eskişehir	-	1	-	-	1	
	Sivrihisar	-	-	1	-	1	
	38. Kayseri	2	1	4	4	11	
	Bünyan	-	-	-	3	3	
	Yahyalı	-	-	1	-	1	
	Yeşilhisar	-	1	-	-	1	
	40. Kırşehir	1	5	2	4	12	
	Mucur	-	5	2	-	7	
	42. Konya	-	13	17	3	33	
	Akşehir	1	5	1	-	7	
	Başarakavak	-	1	-	-	1	
	Beyşehir	-	1	-	-	1	
	Derbent	-	1	-	-	1	
	Ereğli	-	3	2	1	6	
	Ereğli / Çayhan	-	-	1	-	1	
	Ereğli / Çiğge(kene)	-	1	-	-	1	
	Ereğli / Kuatören	-	1	1	-	2	
	Karapınar	-	4	4	-	8	
	Kavak	-	-	1	1	2	
	Küçükmuhsine	-	2	-	1	3	
	Ladik	-	9	7	1	17	
	Nuzumla	-	2	1	1	4	
	Sille	-	3	2	-	5	
	50. Nevşehir	-	1	4	-	5	
	Avanos	-	-	-	1	1	
	Kapadokya	1	-	-	-	1	
	51. Niğde	1	3	4	3	11	
	Bor / Obruk köyü	-	2	1	-	3	
	58. Sivas	-	10	3	2	15	
	Altınyayla / Tonus	-	2	-	-	2	
	Avşarcık	-	2	-	1	3	
	Kangal	-	1	-	-	1	
	Şarkışla	-	1	-	-	1	
	Ulaş	-	-	1	-	1	
	Zara	-	1	-	-	1	
	66. Yozgat	-	1	-	-	1	
	68. Aksaray	-	5	7	3	15	
	Gülağaç	-	-	1	-	1	
	Taşpınar	-	8	6	3	17	
	70. Karaman	-	3	-	1	4	
	Toplam		6	99	74	33	212

Karadeniz bölgesi	14. Bolu		-	-	1	-	1
	29. Gümüşhane		-	-	1	-	1
	37. Kastamonu		-	1	-	-	1
	Toplam			-	1	2	-
Marmara Bölgesi	10. Balıkesir		-	-	1	-	1
		Sındırgı / Yağcıbedir	2	10	3	1	16
	11. Bilecik		-	1	-	-	1
	16. Bursa		-	-	1	-	1
		Orhaneli	-	-	1	-	1
	17. Çanakkale		1	2	14	1	18
		Avunya	-	2	5	-	7
		Ayvacık	-	9	7	2	18
		Çan	-	-	2	-	2
		Domaniç	-	-	1	-	1
		Yenice	-	-	2	1	3
	34. İstanbul		-	2	1	-	3
		Tuzla	-	1	-	-	1
	41. Kocaeli	Hereke	1	6	9	3	19
Toplam			4	33	47	8	92
Ege Bölgesi	03. Afyonkarahisar		-	1	1	-	2
		Dazkırı	-	-	1	-	1
	20. Denizli		-	1	1	1	3
		Çal	-	-	4	-	4
	35. İzmir		-	5	4	1	10
		Bergama	1	3	1	3	8
	43. Kütahya	Aslanapa / Çakmak	-	-	-	1	1
		Simav	-	3	-	1	4
	45. Manisa		-	2	-	-	2
		Demirci	-	1	-	3	4
		Gördes	-	3	2	3	8
		Kula	2	5	2	2	11
		Yuntdağı	-	-	3	-	3
	48. Muğla		-	1	-	1	2
		Bodrum	-	-	3	-	3
		Fethiye / Kayaköy	-	-	3	1	4
		Marmaris / Alayunt	-	-	1	-	1
		Milas	1	7	11	3	22
		Milas / Karacahisar	-	1	-	-	1
64. Uşak		1	18	9	6	34	
Toplam			5	51	46	26	128

Akdeniz Bölgesi	07. Antalya		-	1	2	2	5
		Alanya	-	-	1	-	1
		Döşemealtı	-	11	6	2	19
		Döşemealtı / Kovanlık	-	2	-	-	2
	15. Burdur		-	-	1	1	2
		Kapaklı	-	2	-	-	2
		Kemer	-	-	1	-	1
		Kocaeliler	-	-	1	-	1
	32. Isparta		5	12	20	5	42
	33. Mersin	Kenzin / Ardıçlı	-	-	1	-	1
		Silifke	-	-	1	-	1
		Tarsus	-	-	1	-	1
		Toplam	5	28	35	10	78

Fotoğraf 1: Türkiye Haritası Yayın Dağılımı

3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Orta Asya halklarının dokuma sanatı olan halı geleneksel Türk sanatları içerisinde önemli bir yere sahiptir. İnsanlar evlenme ve ölüm geleneklerine kadar her vesile ile dokumuş oldukları halıları yaşantı-ları boyu kullanmışlardır.

El dokuma halısı, hem ülkenin kültürel değerlerinin tanıtımında hem de ekonomik boyutta geçmiş ile gelecek arasında köprü oluşturmaktadır. Aynı zamanda halı birkaç yüzyıl yaşayan canlı bir varlık gibi olduğu için onun doğal ve kültürel çevresi araştırılmalıdır. Bu nedenle geçmişten günümüze kadar halı ile ilgili yapılan her bir çalışma gelecek nesillere aktarımının yapılabilmesi için böyle bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur.

XVII. yüzyıldan sonra ticari amaçla bazı yörelerde Batı zevkine göre üretilen halılar zaman ile doğal, coğrafi ve işlevsel özelliklerini, efsanelerini, motif adlarını ve bölgesel deyimlerini değışerek kaybetmeye başlamıştır. Günümüzde halen faal olarak dokuyan kişiler yitip gitmeden önce bu özelliklerin belirlene-medığı halı bölgeleri yazılı kaynaklara kazandırılmalıdır. Bu araştırma ile hiç araştırma yapılmamış ve az çalışılmış bölgelerin belirlenerek yeni çalışmalara rehber olması amaçlanmıştır.

Araştırma sonucunda sırasıyla en çok Isparta, Uşak, Konya, Milas, Döşemealtı, Çanakkale, Ayvacık, Ladik, Taşpınar, Yağcıbedir, Sivas, Aksaray, Kırşehir, Kula halıları ile ilgili akademik çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir. Bu bölgeler ile ilgili çalışmalarda eksik alanlar varsa belirlenip buna göre yeni çalışmalar yapılmalıdır.

Şanlıurfa, Adıyaman, Ağrı, Elazığ, Muş, Ardahan, Van, Hakkari, Bitlis, Iğdır, Eskişehir, Yozgat, Bolu, Gümüşhane, Kastamonu, Bilecik, Bursa, İstanbul, Afyonkarahisar, Kütahya, Burdur, Mersin böl-gelerinde ise el halıcılığı ile ilgili akademik çalışmaya az rastlanılmıştır.

Güneydoğu Anadolu bölgesinde; Mardin, Siirt, Batman, Kilis, Doğu Anadolu bölgesinde; Bingöl, Erzincan, Şırnak, İç Anadolu bölgesinde; Ankara, Çankırı, Kırıkkale, Karadeniz bölgesinde; Amasya, Artvin, Çorum, Giresun, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon, Zonguldak, Bayburt, Bartın, Kara-bük, Düzce, Marmara bölgesinde; Edirne, Kırklareli, Sakarya, Tekirdağ, Yalova, Ege bölgesinde; Bilecik, Akdeniz bölgesinde; Adana, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye illerinde ise yapılmış hiçbir akademik çalışmaya rastlanılmamıştır.

Bu bölgelerden özellikle Karadeniz bölgesinde halıcılık yapılmadığı bilirse de bazı bölgelerde ya-pılan yeni taramalarda gün yüzüne çıkan veriler ile karşılaşılabilmektedir. Bu nedenle alan taramalarına devam edilerek ayrıntılı şekilde halı üzerine araştırmalar yapılması önerilmektedir.

Araştırmaya benzer olarak Sürür¹¹ "Türkiye Halı Tipleri Atlası" isimli çalışmasında Türkiye kapsa-mında halı bölgeleri belirlenerek harita üzerinde dağılımı yapılmış ve ayrıntılı olarak Malatya halı mer-kezlerinin dağılımına yer verilmiştir. Araştırma kapsamında bu iki harita karşılaştırıldığında benzerlik göstermektedir. Çalışmadan farklı olarak Mersin, Bursa, Bolu, Gümüşhane, Kastamonu, Aksaray, Yozgat, Iğdır, Ardahan, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Gaziantep yöreleri ilave olarak halı merkezlerinin dağılım hari-tasına (Fotoğraf 1) dahil edilmiştir.

Bir diğer benzer bir çalışma Akpınarlı ve Arslan¹² "El Halıcılığının Bölgelere Göre Coğrafi Dağı-lımı" isimli çalışmasında altı farklı bölge ve 32 yöre şeklinde coğrafi dağılım yapılarak, halıların özellik-

11 Ali Sürür, "Türkiye Halı Tipleri Atlası". III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi bildirileri V. Cilt Maddi Kültür, 1987, s.367.

12 Feriha Akpınarlı ve Pınar Arslan, "El Halıcılığının Bölgelere Göre Coğrafi Dağılımı", *Akademik Sanat*, Y.1, S.1, 2016, s.20-29.

lerine yer vermiştir. Her iki çalışma karşılaştırıldığında yöreler ve bölgeler arasındaki dağılım benzerlik göstermektedir. Çalışmadan farklı olarak güncel coğrafi dağılıma Doğu Anadolu bölgesi de dahil edilerek (Fotoğraf 1) halı yörelerinin dağılımını genişletilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akpınarlı, Feriha ve Arslan Pınar (2016). “El Halıcılığının Bölgelere Göre Coğrafi Dağılımı”, *Akademik Sanat*, Y.1, S.1, s.20-29.
- Aslanapa, Oktay (2005). *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Deniz, Bekir (1985). “Osmanlı Devri Anadolu- Türk Halıları”, *Bilim Birlik Başarı*, Y.11, Sayı 42, s.8-12.
- Kayıpmaz Fahrettin ve Kayıpmaz, Naciye (1991). “Geleneksel Kültür Mirasımız Anadolu Türk El Halı ve Kilimleri”, *Türkiyemiz*, Y.21, S.65, s. 52-61.
- Küçükerman, Önder (1987). *Anadolu'nun Geleneksel Halı ve Dokuma Sanatı İçinde Hereke Fabrikası Saray'dan Hereke'ye Giden Yol*, İstanbul: Sümerbank.
- Küçükerman, Önder (1990). *Batı Anadolu Türk Halıcılık Geleneği İçinde İzmir Limanı ve Isparta Halı Fabrikası*, İstanbul: Sümerbank.
- Önder, Mehmet (1965). “Konuşan Türk Halıları”. *Türk Kültürü*, C.III, S.29, 1965, s.340-343.
- Öney, Gönül. (1985) “Türk Halı Sanatı II Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi”, *Bilim Birlik Başarı*, Y.10, S.41, s.4.
- Sürür, Ali. (1987) “Türkiye Halı Tipleri Atlası”. *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi bildirileri V. Cilt Maddi Kültür*, s.347-367.
- Tekçe, Fuat (1995). *Anadolu Türk Halıcılığı I*, Ankara.
- Ürer, Harun (2007). *Haneden Ticarethaneyeye Batı Anadolu Halıcılığı (1836-1935)*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.